

AYASOFYA'NIN GİZLİ BÖLÜMLERİNDE NE VAR?

Ayasofya Müzesi Başkanı ünlü tarihçi Haluk Dursun, Obama ve Papa'ya neler anlattı? Burada namaz kılınabiliyor mu? Altındaki dehlizlerde ne var? Ayasofya'nın kapı tokmaklarında neden 'Yâ Fettah' yazılıdır? Türkiye'nin en çok ziyaret edilen müzesinin şifresi bu röportajda...

Hepsi ve daha fazlasının cevabı Ayasofya Müzesi'nin Başkanlığı mevkiinde 3.5 yıl geçiren ünlü tarihçi Haluk Dursun'la yapılan röportajda...

Ayasofya'nın Osmanlı'daki yeri ve önemi nedir?

Ayasofya bir mabet olarak, İstanbul'un fetih sembollerinden biridir. Ondan dolayı Ayasofya'nın kapı tokmaklarında 'Yâ Fettah' yazılıdır. Hem Allah'ın isimlerinden biridir, 'Açan' demektir, hem de fetih yani açış kelimesiyle akrabadır. Fetih'ten itibaren Ayasofya Osmanlı coğrafyasının bir numaralı mabedi olmuştur. Bu nedenle adına 'Cami-i Kebir' yani Büyük, Yüce Cami denir.

En son, kubbede bir melek tasviri keşfedildi. Nedir bu tasvirin önemi?

Bir metre boyunda, Doğu Roma'dan kalma bir melek sureti. Ayasofya kubbesinin yüksekliği 55 m 60 cm'dir. Suret 45 metrede yer alıyor. Melek figürü, restorasyon sırasında bulundu. Temizliğini ve bakımını yaptık ve Kültür Bakanımıza haber verdik. O da açıklamasını yaptı.

Kubbede Hristiyanların melek tasviri, Müslümanların hat şaheseri ayetleri... Bu bir ikilik doğurmuyor mu?

Pagan döneminden kalma parçalar da var. Bir Pagan tapınağından gelmiş 'Güzel Kapı' dediğimiz, İsa'dan önce 2'inci yüzyıla ait bir kapı. M.Ö. 4'üncü yüzyıldan Helenistik küpler var. Bunu bir Amerikalıya söylediğiniz zaman, Amerikalı kendi birkaç yüzyıllık tarihini düşünüp

afallıyor. Abdülmecit'in, Bizans döneminden kalma mozaiklerden yapılmış bir tuğrası bulunuyor burada. Abdülmecit, 1847 - 1849 yılları arasında Ayasofya'da büyük restorasyonu yaptıran padişah'tır. Ona hediye olarak, düşen Bizans mozaiklerinden, Lanzoni adlı mimarın tasarladığı bir tuğra. Ayasofya'da ikilik, üçlükten ziyade birlik var.

Papa XVI. Benediktus'un Ayasofya ziyareti sırasında neler yaşandı?

Papa burada bir kilise bulmayı umuyordu sanki. Ona anlattım: Burası kiliseyken 4 tane minare konularak camiye dönüştürülmüş bir yer değil. Büyük bir külliye var. Papa, şadırvanı görünce çok şaşırmişti mesela. 'Abdest almak için böylesine görkemli ve estetik bir yapı mı inşa etmişler?' demişti. İnsanlara şerbet dağıtılan sebil, ders verilen mekan ve kütüphane ilgisini çekmişti.

PAPA İLGİYİ ARTTIRDI

Papa'nın gelişi yerli ziyaretçi sayısında bir artışa sebep oldu mu?

Kesinlikle evet. Papa'nın gelişi burada bir milat gibi oldu ve yerli ziyaretçi oranı ciddi bir şekilde yükseldi. Papa'nın Topkapı Sarayı'na gitmeyişi ve Ayasofya'da ne yapacağını merak edilişi insanları meraklandırdı. Televizyonlar canlı yayın yaptı ve Ayasofya aktüel bir alana taşındı. Obama'nın gelişi de ilgiyi arttırdı. İnsanımız 'Eloğlunun Papa'sı, Obama'sı geldi, biz niye gitmiyoruz' diyerek harekete geçti.

Obama'yla aranızda enteresan bir olay geçti mi?

Hünkar kasrında padişahın buraya Cuma namazı için gelirken halkın 'Padişahım çok yaşa!' diye haykırdığını, namaz çıkışında ize 'Mağrur olma padişahım senden büyük Allah var!' dediklerini söyledim Obama'ya. Bundan çok etkilendi. Başbakanımız da özellikle bu bilgiyi vurgulamamı rica etmişti.

Ayasofya'da resim, fotoğraf sergileri yapılırdı. Sizin başkanlık döneminizde bunlar ortadan kalktı. Neden?

Ben Unesco'nun Mevlana Yılı ilan etmesi dolayısıyla bir tek Mevlana Sergisi'ne izin verdim. Onun dışındaki tüm talepleri geri çevirdim. Bakanlık da bu tutumu benimsedi. Çünkü sergi salonu olarak kullanılması, Ayasofya'nın ruhuna aykırı. Kendisi tarihsel, sanatsal, kültürel şaheserlerle bezeli bir mekanda sergi açmak akıl kârı değil bence.

Ayasofya'nın ziyarete açık olmayan yerlerinde neler var?

Mesela burada yatan 5 padişah var. Bunların üç tanesinin türbesi var ve bunlar İstanbul türbeleri arasında şaheser niteliğinde. Biri, Mimar Sinan'ın yaptığı II. Selim Türbesi. Padişah, bu türbeyi kendisi henüz sağken yaptırmıştır. Sinan, bütün sanatsal ağırlığını koymuş bu türbeye. Bu türbeden çalınmış çinilerin bir kısmı Paris'teki meşhur Louvre Müzesi'nde. Padişah türbeleri bu ay içinde ziyarete açılıyor. Eski Kültür Bakanı Atilla Koç'a espri olsun diye 'Sayın Bakanım arkamda 5 padişah var!' diyordum: II Selim, III Murat, III. Mehmet, I. Mustafa ve I. İbrahim. Bunlardan ikisi tahttan indirildikleri için türbeleri yok.

ÖĞRENİP ÖYLE GEZMELİ

Yerli ve yabancı ziyaretçiler arasında fark var mı?

Türk, etrafına öyle bakınarak gezer. Yabancılar ise elinde kitapla gelir, her parçayı incelerken kitaba müracaat eder ve mutlaka fotoğraf çeker.

Ayasofya'da şu anda namaz kılınabiliyor mu?

1935 tarihinden beri Ayasofya bir müze. Bu müze birimleri dışında fakat Ayasofya külliyesi içinde bulunan bazı bölümler vardır. Bunlardan bir kısmı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir. İstanbul Müftülüğü bunları kullanmaktadır. Hünkar Kasrı, Ayasofya Müzesi dışında, hünkar mahfili ise içindedir. 1990'larda mescide dönüştürülmüş olan kasır kısmında ibadet ediliyor

şu anda. Padişahın Cuma ve Bayram günlerinde gelip dinlendiği, görüşmeler yaptığı o bölüm mescit olarak kullanılıyor. Fakat insanlar karıştırıyor. O kısım, bir zamanlar cami olan Ayasofya değildir.

Yıllık ziyaretçi sayısı nedir?

Türkiye'de en çok ziyaret edilen, yılda 2 milyon ziyaretçi sayısını aşan iki müze var: Biri Topkapı Sarayı, biri de Ayasofya Müzesi.

Ayasofya'yı gezecekler ne tavsiye edersiniz?

Bilerek gelin ya da öğrenmek için gelin. Bir müze kartı edinmelerini de öneririm.

ALTINDA HEYECAN VERİCİ BİRŞEY YOK

Üç hafta önce, yönetmen Göksel Gülensoy'un Ayasofya'nın Derinliklerinde adlı belgeseli için Ayasofya'nın mahzen, sarnıç ve kuyularına inildi, çekimler yapıldı. Gazeteler 'Ayasofya'nın altı üstünden daha heyecan verici' diye yazdı. Bu doğru mu?

O Göksel Gülensoy'un kendi görüşü. Ben de indim ve görüşüm şu: Kıymeti harbiyesi olan bir malzeme ve bir keşif yok. Kamuoyunda 'Ayasofya'nın altında muhteşem şeyler olmalı' gibi bir beklenti var. Ayasofya'nın altında, bir insanın ancak girebileceği ve avlu alanının ötesine geçmeyen, bir yerlere bağlanmayan birkaç koridor dehliz var. Burada 2 m2'lik iki küçücük oda bulunuyor. Fakat buralarda hiçbir obje, levha, mozaik ya da yazı yok.

Alttaki sarnıçta neler var peki?

Ayasofya'nın su sarnıcı, bu bölgedeki diğer sarnıklara kıyasla küçüktür. Sarnıçta belgesel için bir şey yapılmadı çünkü hiçbir şey yok.

Peki Gülensoy'un belgeselinde ne anlatılıyor?

Bir kuyu. Belli ki Ayasofya'nın sarnıcı yetersiz olduğu için açılmış bir su kuyusu. Bu kuyuya inildi. Dipte suya rastlandı. Suyun içinde de iki tane matara ve birkaç parça uyduruk şey bulundu. Arkeolojik kalıntı ve müzelik eser olarak hiçbir değeri taşıyor. Kamuoyunun beklentisi ve yaz döneminde gazetelerin 'hevesli' oluşu yüzünden böyle bir şey patladı.

Kitaplarınızdan birinin adı İstanbul'da Yaşama Sanatı ve epey de ilgi gördü...

İstanbul'un zenginliklerini fark edelim, belirsiz şeylerin peşine düşeceğimize mevcut olanın tadına varalım diye yazdım. İnsanlar hâlâ göz önündekini görmüyor, yerin altında ne var diye hayal kuruyor. Ayasofya'nın üzerinde görülmeye değeri ve henüz bilinmeyen o kadar çok şey var ki...

RAMAZAN'DA ZİYARET İÇİN İDEAL BİR MEKAN

- Osmanlı Sarayı'nın Ramazan'ı idrak ettiğı başlıca mekan Ayasofya mıydı?

Padişahlar, dinî ehemmiyet taşıyan günlerde, halkla burada buluşurlardı. Topkapı Sarayı hemen yakında olduğı için Bab-ı Hümayun'dan çıkar çıkmaz buraya güvenli bir şekilde gelinebiliyordu. Ramazan'da bilhassa Kadir gecelerinde padişahlar burada bulunurlardı. Cuma ve Bayram namazlarında da Ayasofya'ya gelirlerdi. Bütün Osmanlı coğrafyasında Ayasofya Ramazan'ı merkezî bir nitelik taşıyordu.

Ayasofya'da Ramazan'la gelen bir değışiklik oluyor mu?

Ayasofya'nın bir müze olduğunu unutmayalım. Fakat Ayasofya'nın tarihsel önemini bilenler için Ramazan'da Ayasofya'yı gezmenin ayrı bir tadı olabilir. Bu da kişilerin bilinç ve kültür seviyesiyle ilgilidir. Ramazan'da Sultanahmet çevresinde yaşanan hareketlilik bizim ziyaretçi sayımızı da yükseltiyor.

Ayasofya'nın içindeki başlıca değeri unsurlar neler?

Ayasofya'da hiçbir Osmanlı camisinde bulunmayan eşsiz bir hat koleksiyonu var. 7,5 m

apında, 8 adet, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin hattı var. Ayasofya kubbesinde yer alan Nur Suresi hattı řu anda açık. Ayasofya bir müze, fakat hiçbir camide görölemeyecek estetik değlerle örölü. 4 padişaha ait hatlar var burada: III. Ahmet, II. Mustafa ve Sultan Mahmut'a ait, Allah'ı ve Peygamberi öven hatlar. Ayasofya'da tarihsel önem taşıyan İslam estetiğinin şaheserlerini görmek mümkündür. En büyük padişah hattı, en yüksek kubbe yazısı, en büyük levha bizde. Sırf bu kıymetli eserleri görmek için bile Ramazan'da ziyaret edilebilecek en ideal mekanlardan biridir Ayasofya.